

AYIN KONUSU

Uzun Yıllar Kapadokya'da Turizm İşletmeciliği Yapan Saffet YATAĞAN: "SEYEHAT ACENTELEERİ TÜRKİYE'DE TURİZMİ ÖLDÜRÜYOR"

Nazmi KOZAK

Saffet Yatağan, doğma büyüme İstanbullu, ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamlamış; ancak çoğunluk onu Kapadokyalı sanır. Yöreyle bütünleşmiş olması, Kapadokya'nın kültürünü, tarihini çok iyi özümsemesi ve yöredeki değerleri Kapadokya'da yaşayan çoğu kişiden daha fazla sahiplenmesi bizde bu kanıyı uyandıran en büyük etken olsa gerek... 20 yılı aşan bir süre Kapadokya'da yaşamış olan Saffet Yatağan, yükseköğrenimini izleyen yıllarda turizmin çeşitli alanlarında yönetici yardımcısı, otel müdürü ve işletmeci olarak Kapadokya'da çalışmış...

Saffet Yatağan ortaöğrenimini izleyen yıllarda, 1962-1963 yılında, o zamanki adıyla Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'ndan kazandığı yurtdışı bursu ile Belçika'da turizm işletmeciliği ve otelcilik alanında öğrenim görmüş. Kendi deyimi ile bu alanda öğrenim görmüşler içinde ilk onbeşe girenlerden... 1966 yılında yurda döndükten sonra çalışma yaşamına turizm alanında faaliyet gösteren özel bir şirkette başlayan Yatağan, çeşitli konaklama işletmelerinde departman yöneticiliği ve otel müdürlüğü yaptıktan sonra 1970'li yılların başından itibaren kendi işini kurarak turizm işletmeciliği yapmaya başlamış. Daha sonraları restaurant, diskotek işletmeciliği ve halıcılık gibi turizmin diğer alanlarında da faaliyetler içine giren Yatağan, bir süre sonra halıcılık işlerini tasfiye etmiş. Bu tasfiyenin nedenini şöyle anlatıyor; **"Artık halı satmak bana şeref kazandırmıyordu, sadece para kazandırmaya başlamıştı. Bir zamanlar 'Halıyı aldım, çok teşekkür ederim, dostlarım da beğendi halıyı' diye mektuplar alırken, fiyatlar yükseldikçe, komisyonlar arttıkça, aracılar çoğaldıkça; 'Hırsızlık yapmaktan utanmıyor musun?' diye mektuplar almaya başladığımdan dolayı halıcılığı bıraktım..."**

Son yıllara değin Kapadokya yöresinde turizm işletmeciliği faaliyetlerini sürdüren Yatağan, bugün artık bir ikisi dışında işlerini tasfiye etmiş durumda. Eskiden, bir yılın yaklaşık tümünü Kapadokya'da geçirirken, işlerini tasfiye ettikten sonra bir ay bile kalmıyor artık... Bunun nedeni olarak ise, son yıllarda turizm işletmeciliği alanında yaşanan kaosu gösteriyor. Ve ekliyor; **"Kapadokya'da otelcilik yapmanın rantabl olduğuna inanmıyorum..."** Bu olumsuzluğa en büyük etkinin, seyahat acentelerinin turizm yapmak yerine halı satışı ile gelir elde etme isteklerinden kaynaklandığını söylüyor. Saffet Yatağan işletmecilik alanındaki olumsuz koşulların ortadan kalkması durumunda yeniden Kapadokya'ya dönerek turizm işletmeciliği yapmak istiyor...

Ankara'da yaşayan Saffet Yatağan, Beysukent'teki evinde... Evi ve bir müze gibi donattığı yine Beysukent'te kurulu turistik eşya dükkanı buram buram Kapadokya havası, Kapadokya kültürü kokuyor... Hele bir müze gibi donattığı ve Cumartesi günleri çok sesli müzik konserlerinin düzenlendiği turistik eşya dükkanı, Saffet Yatağan'ın turizme ve Kapadokya'ya bakışını daha iyi açıklıyor...

ANATOLIA: Sayın Yatağan, uzun yıllardır turizm alanında çalışıyorsunuz. Turizmi de çok seviyorsunuz, severek yapıyorsunuz bu işi. Sizi turizmci olmaya iten nedenler var mıydı? Varsa, bu nedenler nelerdir?

YATAĞAN: Meslek olarak epey eskiden beri seviyordum olayı. Tahsilim sırasında bir burs kazandım. Ve burs sayesinde de, o zamanlar, 1962,1963 senesinde yeni bir meslek olan turizm alanına girdim. Belçika'da turizm eğitimi yaptımı yaptım. Belçika'ya gitmemin sebeplerinden en büyüğü, liseyi yabancı bir mektepte okumam, köklü bir Fransızca bilmem ve İngilizce bilmem... Bunun sayesinde de bu bursu kazanmamdı. Dönüp geldiğimde, Turizm Bakanlığı'na karşı çalışma zorunluluğum vardı. Fakat özel sektöre geçince, özel sektör bunu ödedi, ve bende kendimi otelciliğin içinde buldum. O zamandan beri devam ediyorum.

ANATOLIA: Başlangıçta...

YATAĞAN: Şöyle söyleyeyim size, başlangıçta bir merak, bir yeni bir meslek ve bir sevgi...

ANATOLIA: Ülkemizde ilk turizm eğitimi alanlardansınız...

YATAĞAN: Eğitilmiş turizmci olarak ilk onbeşe girerim.

ANATOLIA: Başlangıçta bir başkasının yanında çalışarak turizme girdiniz...

YATAĞAN: Tabi... TUSAN'larda başladım. TUSAN şirketinde başladım. İşletmeci olarak değil de, işletme vekili olarak... İlk başladığımda, merkez rezervasyon müdürü olarak başladım. O zaman TUSAN'lar onbir oteldi. Bunların yeni bir yöntemle merkezden rezerve etme yöntemini buldum. Genç bir insandım ama, birtakım görgülerimizi Türkiye'de turizme aşıladım. Eskiden her otele telefon edilerek dolduruluyordu otel. Bir seyahat acentası her otelin rezervasyonuna telefon ediyordu, tek tek dolduruyordu. Bunları ben, bir sene sonrası için, diyelim ki nisan ayından şubat ayına kadar merkezde toplamayı öngördüm. Mevcut sene değil de müstakil sene rezervasyonu için. Bugünkü sevgili dostlarımızın kurduğu o rebant gibi birşey ama, bir sene sonrası için, günü gününe değil. Bu merkezi rezervasyon müdürlüğünden başladım. Sonra da bazı otellerde müdürlük yaptım, sonradan da otel kiralayarak otel işletmecilik alanına atıldım.

ANATOLIA: Sanıyorum siz restourant da kiralayarak işlettiniz...

YATAĞAN: Tabi... Restorant da işletiyorum. Şu an da diskotek de işletiyorum. Halen de elimde bir diskotek var.

ANATOLIA: Sayın Yatağan, uzun yıllar, ülkemizin doğal ve tarihi kalıtları bakımından oldukça ayrıcalıklı bir yöresi olan Kapadokya'da, başta otelcilik olmak üzere, turizmin diğer alanlarında da işletmecilik yaptınız. Bize söyley misiniz, Kapadokya turizminin arz kaynakları nelerdir? Turist neyi görmeyegelir Kapadokya'ya?..

YATAĞAN: Kapadokya turizmi hakikaten çok enteresandır; alışılmışın dışında birşey satar. Türkiye deni-

lince senelerdir güneş-kum-deniz sattık. Şimdi onları da kirl ettik, bakalım ne satacağız bilemiyorum... Ama Kapadokya olayında, Kapadokya bir kültür satıyor, bir doğa satıyor; ve bu doğanın yanında örf, anane ve gelenek satıyor. Bunları açıklarsam size; doğa dediğimiz an da dünya harikası, yani dünyanın herhangi bir yerinde olmayan bir görüntü var Kapadokya'da... Bu görüntüyü, klasik bir turda hissedersiniz, görürsünüz, farkedersiniz... Ama bu klasik turun dışına çıkarsanız. Kapadokya'da yani mehtapda dolaşırsanız, normal turistlerin gezmediği vadileri gezersiniz, böyle bir olayın dünya üzerinde olmadığı kanısına varırsınız. Zaten kanısına varmanıza gerek yok, bu böyledir, yani dünyanın pek çok yerinin jeologları itiraf ediyor. Yani, biz bunu satıyoruz. Bunun yanında kültür satıyoruz. Bu kültür de, tipik misalleri var elimizde, kiliseler var, manastırlar var; bir tarih satıyoruz orada... Kapadokya'da yaşam, bir kültür olayının sonucu çıkmış bir olaydır. Üçüncü olarak, şu ana kadar belki duymadığımız bir olay örf, anane ve gelenek satıyoruz. Bu Türk köylüsünün hala eşek arabasıyla gitmesini, yeldirme dediği beyaz örtüyü takmasını, kadın çalışırken kocasına üzümlü öğle yemeği getirmesini, üzümleri kurutmasını, kayısıları kurutması, kabak çekirdeği yapması... Bunların hep bir turizm olarak kullanılması olayı... Bağ bozumları... Bunlar güzel şeyler. Biz bunları satıyorduk Kapadokya'da.

ANATOLIA: Kapadokya turizminin saydığınız bu arz kaynakları, sizin turizme başladığınız yıllarda nasıldı? Şimdi nasıl? Değişimin yönü ne?

YATAĞAN: Şu an da gelişim, turizmin para kazanması yönünde çok ileri bir noktaya gelmiş vaziyette. Yani turizm sektörünün para kazandığını hissediyorsunuz. Ama bu; bir, doğayı bozuyor, bunun faturası olarak; iki, kültür kaynaklarını bozuyor. Kiliseler gibi mesela. Üç örf, anane ve adeteleri ortadan kaldırılmış vaziyette. Artık, kapıdan geçen turist karı- kocayı avlusundan içeriye çağırın bir kadın, ona içerideki halısını satmayı düşündüğünden çağırıyor.

ANATOLIA: Ticari nitelikte tümüyle artık...

YATAĞAN: Yani ona bir kahve ikram edip, eskisi gibi sohbet edip, ona gelinlik kızının çeşizlerini gösterip, meraktan böyle şaşırtmaktan mutlu olan kadın tipi kayboldu artık Kapadokya'da...

ANATOLIA: Bu değişim ne zaman hızlandı? Somut bir tarihi var mı?

YATAĞAN: Değişim, tam tarih verebilirim size, değişim 1980 ile beraber başladı...

ANATOLIA: 1980 yılından sonra oluşan bu değişim sonucu, dış ülkelerden gelen turistlerin profillerinde değişimler oldu mu? Daha önce kimler geliyordu, şimdi kimler geliyor Kapadokya'ya?..

YATAĞAN: Geçenlerdeki toplantıda da söyledim, UNESCO ile yaptığımız "Kapadokya'nın Koruma, Geliştirme ve Tanıtması Workshop'unda da söyledim: Türkiye'ye gelen turist bence şu an Kapadokya kiliselerinin görmeye layık insanlar değil. Hak kazanmış insanlar değil. Kültür yönünden yani...

ANATOLIA: Kültürel yönden düşük insanlar ge-

liyor...

YATAĞAN: Evet... Kültürel yönden çok düşük insanlar...

ANATOLIA: *Yeni gelenler, eskiden gelenlere göre daha mı az kültürlü insanlar?*

YATAĞAN: Evet ama bu dünyanın her yerindeki turizmde böyle olur. Milletlerden önce maceraperestler gelir. Ondan snop entellektüel ve kültürlü insanlar gelir. Şu an mesela Fransız piyasasından tam sona yakın müşteri geliyor.

ANATOLIA: *Daha sonra kimler gelebilir?*

YATAĞAN: Daha sonra bir müddet modadan kalkar olay. Yeniden değişim olabilir.

ANATOLIA: *Moda olur...*

YATAĞAN: Tabi... Şu an mesela, otellerin ve servis gelişmesi, yeniden kültürlü, snop ve entellektüel kişilerin yeniden gelmesine neden olabilir.

ANATOLIA: *Efendim, bu günlerde çok tartışılan bir konu var: Kapadokya'da arz-talep dengesizliği ve bunun ortaya çıkardığı sorunlar... Deniliyor ki, gereğinden fazla yatak yapıldı, ve bundan dolayı bu durum ortaya çıktı. Sizce Kapadokya'da yaşanan sorun nedir? Ve bu sorun nereden kaynaklanmaktadır?*

YATAĞAN: Olay şu; biliyorsunuz Türkiye'de bu yalnız Kapadokya'da değil bütün Türkiye çapında, teşvikler ile yatırımcılara çok cazip şartlar verildi. Hatta "vergini devlete yatıracağına, git o yatıracağına vergi ile tesis yap, ben sana bunun karşısında teşvik iade edeyim" diye bir sistem bile geldi adeta. Otomatikman geldi. Legal bir geliş değil. Söylendiğine göre gazetelerden, pek çok "kara para" aklanmak için bu sanayiye aktı. Birden pazarlayamayacağımız miktarda yatağımız oldu. Yani, bu demektir ki, sizin kasabada beş bin kişi oturuyor, orada iki tane küçük mağazanız var, kumaş satan mağazanız var. Bu kumaş mağazanız kasabaya yetiyor. Bazen de eksik kalıyor, kumaş yetiştiremiyorsunuz. Bunu göz önüne alarak kasabanıza elli misli yahutta yirmi misli bir kumaş mağazası sokuyorsunuz o kasabaya kumaş satmak için...

ANATOLIA: *Sorun bu...*

YATAĞAN: Evet, sorun bu... Yani pazarlamak için böylesine yatağı, ne taşımacılığımız hazır, ne dış ne iç taşımacılığımız bu kadar yatağa hazır değil. Tanıtmanız hazır değil. Yüzbin yatağı tanıtıyorsunuz, fakat bugün belgeli ve belgesiz, hatta müstakbel belge alacakları da koyarsak yarım milyonun üzerinde yatağımız var.

ANATOLIA: *Kapadokya'da durum bundan farklı mı?*

YATAĞAN: Kapadokya bunun bir parçası... Kapadokya da pazarlanamayak bir olay. Kim kimi pazarlıyor? Sevgili seyahat acentalarımız pazarlıyorlar. Seyahat acentalarımız buna hazır değiller ki ... Yani kendi çabaları ile, bir anda Kapadokya üzerine yirmibin yatak, Denizli üzerine onbin yatak, Kuşadası üzerine yirmibin yatak pazarlamaya hazır değildi. Bunun sancılarını çekiyoruz. Ve eldeki mevcut pastayı da Kapadokya'da bilhassa fiyat kırarak, fiyatları mümkün olduğu kadar kırdırarak en sorduna kadar istifade etmek isteyen seyahat acentalarımızdır.

ANATOLIA: *Kapadokya'daki geceleme sayısında düşme olduğu, acentaların eskisine oranla Kapadokya'ya daha az zaman ayırdıkları söyleniyor...*

YATAĞAN: *Hayır... Şöyle, Kapadokya'daki az zaman ayrılmasının sebebi, sayahat acentalarının organizasyonu... Mümkün olduğu kadar halı satışını çabuk bitirip, halı satılması imkansız yerlere sevk etme olayı...*

ANATOLIA: *Acentaların amacı, turistleri Türkiye'de gezdirmeye değil, halı satın almalarını sağlamak öyle mi?..*

YATAĞAN: *Tamamıyla haklısınız!.. Şu an Türkiye çapında bu böyle... Türkiye çapında bir seyahat acentasının ve bir rehberin Türkiye'yi tanıma, tanıtma, onu gezdirmeye, eğlendirmeye nosyonu yok; halı, kuyum, deri satma olayı, bütün gaye bu... Yani, gaye bu, turizm vasıta...*

ANATOLIA: *Bu durum Türkiye turizmine büyük darbeler veriyor mu?*

YATAĞAN: Tabi vuruyor. Daha da vuracak...

ANATOLIA: *Kapadokya'da oluşan bu arz-talep dengesizliğinin önümüzdeki yıllarda ortadan kalkacağı ileri sürülüyor. Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir? Önümüzdeki yıllarda sorun çözülür mü?*

YATAĞAN: Hayır çözülmez. Çünkü şu an kontrol elden çıkmış vaziyette. Bölge tamamen sahipsiz duruyor. Bölgedeki her otel istediği cins hizmeti veriyor, her istediğine vermiyor, istediği fiyata veriyor, istediği fiyata vermiyor, istediği şekilde yemek veriyor, istediği şekilde yemek vermiyor... Arzettiği vasıflı vasıfsız personeli çalıştırıyor. Yani bir hercümerç içinde... Bu bir iyileşme göstermeyecektir. Şunu belirtmek isterim ki, bilhassa bu, şu konuşmamızın zirve noktasıdır: Kapadokya yöresine eskiden turist geliyordu, ve pek çok imkanlarla temas ettiğimizde, bir daha geleceğini, hatta çok daha geleceğini, yöreyi çok sevdiğini, doyamadığını söylerlerdi. Şu an ise, gelen turistlerin gene aynı temaslarda verdiği cevapta, "bu kadarmış bir daha belki geliriz" lafıydı. Bu, korkunç bir olay. Bu hakikaten üzücü

Türkiye'de bu yalnız Kapadokya'da değil bütün Türkiye çapında, teşvikler ile yatırımcılara çok cazip şartlar verildi. Hatta "vergini devlete yatıracağına, git o yatıracağına vergi ile tesis yap, ben sana bunun karşısında teşvik iade edeyim" diye bir sistem bile geldi adeta. Otomatikman geldi. Legal bir geliş değil. Söylendiğine göre gazetelerden, pek çok "kara para" aklanmak için bu sanayiye aktı.

bir olay.

ANATOLIA: Bunun nedenleri var mıdır?

YATAĞAN: Bunun nedenleri var... Bunun nedenleri bir an evvel Kapadokya'yı gösterip, halıcıya sokup çıkartıp, bir an evvel Kapadokya'dan uzaklaştırmaktır. Ve bir tura turist olarak iştirak edin, ve rehber arkadaşımızın anlattıklarını dinleyin, ağlarsınız.

ANATOLIA: Niçin?

YATAĞAN: "Kapadokya bu kadar" diyor. "Ne var" diyor. "Hepsini gördünüz" diyor. "Dağ taş... Bu kadar" diyor. "Bu dağların arkası biter" diyor...

ANATOLIA: Bu anlattıklarınızın bir sonucu olarak, rehberlerin mesleklerini gereği gibi yapmadıkları ortaya atılabilir mi?

YATAĞAN: Hayır... Nitelikten falan değil. Bu, başka birşey. Bunun hal çaresi var? Gayet doğal, ben size anlatayım: Bunu söylemem, birtakım kişileri kiracak ama, gayet basit, Kademe Kanunu'nda var. Kademe Kanunu diyor ki, yurtdışına çıkarken, yabancılar aldıklarından prim alırlar. Yani, bildiğimiz Avrupa'daki 'Export Price'. Yani bundan ötürü siz ne söylerseniz söyleyin. Uçak koltuklarını ilan edersiniz, acentaları broşürler bastırmaya mecbur edersiniz, Türkiye'den aldığınız deri, kuyum, kilimi çıkışta gösteriyorsunuz, "faturanın %20'ini iade ediyorum" dediğiniz zaman, -bunların hepsi birbirine bağlıdır- otomatikman hal olur. Ve kanun mevcuttur, kullanılsın yeter...

ANATOLIA: Yine Kapadokya konusuna gelmek istiyorum. Son yıllarda Kapadokya'ya da hızlı bir bozulma yaşanıyor. Bu konuda bilgi verir misiniz?

YATAĞAN: Ne yönden bozulma? Çok bozulma var çünkü. Hangisini soruyorsunuz?

ANATOLIA: Tarihsel ve doğal alanlardaki ve yapılardaki bozulmalar söz konusu. Örneğin kiliseler, peribacaları hızla bozuluyor. Ayrıca, görüntüyü bozan yapılaşmalar da söz konusu...

YATAĞAN: Baştan kiliseleri ele alalım: Kiliseler, öylesine narin yapılar ki, bu kiliseler hiçbir zaman içine onbin kişi, yüzbin kişi, yirmibin kişi girsin diye yapılmış kiliseler değil. Yani bu kiliseler, hiçbir zaman, Avrupa'daki o büyük kathedraller değil... Bunlar küçücük, minnacık ve çok hassastırlar. Yani, bu kilise yapılıırken içine papaz girecek, o serinliğin içinde dini kültürünü yapacak, birkaç tane talebeye ders verecek... Bu mahaller, onun için yapılmış. Ama şu an günde, diyelim ki, yirmibin yatak varsa Kapadokya'da, Ağustos ayının onbeşinde her taraf doluyorsa, yani Ağustos ayının onaltısında yirmibin kişi girip çıkacaktır kiliselere en az...

ANATOLIA: Yerli turistleri saymazsak...

YATAĞAN: Evet, yerlileri saymazsak... Şimdi bunun bir nefes erozyonu var fresklere... Bunun bir sürtünme erozyonu var fresklere... Ses erozyonu var. Titreşim, konuşma sesleri...

ANATOLIA: Fotoğraf makinasının etkisi var...

YATAĞAN: Flaş kullanılmıyor. Mümkün olduğu kadar az flaş kullanılıyor içeride... Bekçiler öğrendi artık. Tabi bekçi olmayan yerlerde kullanıyor sevgili

dostlarımız... Bir yazma-çime erozyonu var. Bir bayram günlerinden sonra görüyorsunuz, olmadık yerlerde olmadık pislikler var. Bayağı bir tuvalet gibi kullanma erozyonu var... Bunun karşısında UNESCO toplantısında benim bir teklifim oldu. Pek çok kişi, bilhassa Avrupa'dan gelen birkaç davetli zevkle kabul ettiler ama, bazı dostlarımız biraz ters buldu. Dünya'da örnekleri var. Döklack Mağarası Fransa'da... Orijinalini buldular, o kadar çok hücum oldu ki, o frestorik mağaraya girmeye 'stop' dediler, kapattılar. Yanına bir sahtesine kazdılar. "Buyrun orasını gezin" dediler. Yani bundan şu doğuyor; benim elimde orjinal kiliseler var. diyelim ki 20 tane. 375'ini birden gezmiyoruz zaten. Çoğunu da gezmiyoruz zaten... Çoğu da gezilemeyecek vaziyette; tahrip olmuş, yıkılmış... Tabi, çok güzelleri de onlara kapatırım. Yani, yedi kilise bugün yetiyor bir turiste gezdiği zaman. Bu kiliselerin orijinallerini alalım, diyelim ki, Elmalı Kilise, Tokalı Kilise... Bunların orijinallerini kapatalım, kapatalım derken duvar örelim demiyorum. Bir özel mücadele ile gezilsin, Yani bir araştırma olayı, o araştırma olayı ile bir güzel adam gelsin, gezsin. Ona da, hatta özel kıyafetler giydirelim; mikrop saçmasın çünkü... Freskler mikroptan da etkileniyor. Ve diyelim ki, "dünya mirası olan bu kiliseleri koruyoruz, baylar. Bunlara artık her kapıdan giren mektep talebesine, yahutta içeride sevgilisi şarkı söylemeye niyetlenen adamlara gezdirmeye niyetim yok!.." Ama istiyorlarsa aynısını burada, dört-beş ayrı bir yerde olsun, trafik sıkışmasın. Diyeceksiniz ki, "nasıl kazacağız bunları?" Gayet basit. Bugün öyle ustalar var ki, getirin adamı "bak şu kiliseyi görüyor musun? Bana bunun aynısını kaz..."deyin, üç-dört ayda kazarlar size...

ANATOLIA: Türkiye'de böyle ustalar var diyorsunuz...

YATAĞAN: Rahat... Aramadığın kadar... Ortahisar ve civarında, biliyorsunuz bütün o kuzucuları filan kazıyorlar. Bu adamlar da sanatkâr. Koca kubbeyi oturtuyor, ve çökmüyor kubbe. Kuzucu restoranlarını yerli adamlar boyuyor, papaz boyamıyor ki... Yani, istedikten sonra yapabilirsiniz, hatta büyük bir para da değil... Peki nasıl boyayacağız? Şimdi diyelim ki, Elmalı Kilise'yi misal olarak vereceksin, yarışma açacaksın dünya içinde. Onlara imkân verirsin; yatma, yeme-içme imkânı vereceksin belediye olarak. Ürgüp Belediyesi yedi tane sahte kilise yaptıracak. Ve orijinaler kapanacak. Tabi, bunu söyleyince pek çok dostum, "biz memlekete bir adamı zorla getiriyoruz zaten, bir de ona sahte kilise göstermek şimdilik biraz erken" dediler. Ben de "şu an erken ama, yarın da çok geç olacak" dedim...

ANATOLIA: Kapadokya'nın turizm master gelişim planı var mı?

YATAĞAN: Var...

ANATOLIA: Bu plana uyuluyor mu?

YATAĞAN: Türkiye'de pek çok yer Kapadokya'dan fazla bozuldu. Dikkat ederseniz sahiller olsun, Pamukkale olsun, pek çok turizm potansiyeli olan yerler Kapadokya'dan berbat oldu. Neden Kapadokya'dan berbat oldu? Çünkü Kapadokya'da

iyi-kötü, eksik-gedik bir 1976 senesinde yapılmış bir master plan vardı. Bu sayede, doğa, insan eliyle çok az tahrip edildi. Çok sert çıktığım, sivri çıktığım noktalar var muhakkak ki, ama gene de tümünü göz önüne alırsanız, bu master planın büyük yardımı vardır bu bölgenin doğasının korunmasında. Ayrıca, enteresandır, Kapadokya'da doğa doğayı korumuştur. Bu nasıl oluyor? Eğer doğa Kapadokya'ya çok iyi yeraltı suları vermiş olsaydı, Kapadokya'da şu an, Zelve'de, Göreme'de her tarafta otel görürdünüz. Ama, doğa doğayı koruyup bu yörelere iyi, kuvvetli ve satırlı olan alt suları vermemiştir.

ANATOLIA: *Su olmadığı için de...*

YATAĞAN: Su olmadığı için de tesis yapılamamıştır. Çok enteresan bir olaydır bu. Çok iyi biliyorum, firmanın da adını biliyorum, şimdi söylemeye gerek yok. 1966 senesinde, biliyorsunuz, Paris Motel'den aşağı in, sağda Kayak Kamping, onun karşısında Franklı Manastırı vardır çukurda. O manastırın üstündeki araziye onbir katlı, şimdi Pamucak'ta yapılan Zigurat gibi merdiven bir otel, o tip bir otel yapılıyordu yirmi dönüm bir araziye. Orahisar Belediyesi'nden alınmıştı... Ve 1966 senesinde ben de gencecik bir insandım. Olayı öğrendim. Ben tahsile gitmeden Kapadokya'yı görmüş ve çok sevmiştim. Kapadokya'nın benim otelci olmama çok tesisi vardır. Ve otel nasıl yapılmadı biliyor musunuz? Orada su yoktur da ondan. Ve Ortahisar'ın suyu da yeterli değildi ona verecek... O otel projesi yarım kaldı. Yoksa o otel yapılmıştı. Ve orası aşağıya kadar merdiven gibi oteller olacaktı. Ne görecektiniz bilmiyorum...

ANATOLIA: *Kapadokya'da yapılan doğal ve tarihi değerlerin tahribinde belediyelerin etkisi var mıdır?*

YATAĞAN: Tabii... Hele şu son hükümetimiz; şehir planı yapma-değiştirme yetkisi verdi biliyorsunuz... Sayın Taşçıoğlu zamanında, sonradan dokuz yörede belediyelerin şehir planını değiştirme olayı. O devrede çok büyük hatalar yapıldı... Aşırı hatalar yapıldı. Ve neyse ki gene her aksiyonun karşısında bir kanal var Türkiye'de. Anıtlar Yüksek Kurulu diye bir olay var ki, Kapadokya Yöresi'ne çok hassas, takdir etmek lazım. Hassas olduğu halde bu hatalar oluyor, bir de hassas olmasaydı, ne olurdu? Gerisini siz düşünün...

ANATOLIA: *Kapadokya'da gerek turizm işletmeciliği yapanların gerekse orada yaşam sürdüren halkın bilinç düzeyinin bozulmaya etkisi olmuş mudur?*

YATAĞAN: Bilinç düzeyi derken, şöyle söyleyeyim; belki adam büyük bir üniversiteden, Yale

üniversitesi'nden mezundur. Kapadokya'da otelcilik yapıyor. Ama bu demek değildir ki Kapadokya'yı anlıyordur. Kapadokya apayrı bir olay. Her zaman söylediğim şey şudur: Orada çalışan arkadaşlara, müdüründen tutun, patronuna, şef garsonundan tutun komisine, "biz bir malı satıyoruz. bu malın adı da Kapadokya, lütfen hiç olmazsa ezberleyin." Biraz evvelki kumaş espirisini vereyim size: Dükkanındaki mevcut olan kumaşın kalitesini bilmeyen bir tezgâhtar düşünün. İnaniyor musunuz, o tezgâhtar iş yapabilir mi? Giriyorsunuz dükkânına "ben keten kumaş istiyorum" diyorsun. Tezgâhtar "keten kumaş nasıl olur, biz de var mı?" diye soruyorsa, o dükkan çalışır mı? .. Kapadokya olayını da böyle düşünün. Kapadokya'ya geldiği zaman bir turist, sokakdaki adama "bilmem ne kilisesi nerede" deyince, "yav bu kilise neredeymiş" diye soran sokaktaki adamı bırak, bir otel müdürü var ise eğer; utanılacak bir olaydır bu... Yani bütün kiliselerin adını ezbere bilmesin ama, hiç olmazsa bir tarihi yeri doğru olarak değil, kısaca bir merkezi yerleşme noktalarını, kısaca örfünü, adetini, kısaca bazı hikayelerini enteresan bir animasyon yapabilecek kadar baz bilgiye sahip olması değil, köklü bilgiye sahip olmasını isterim iyi bir rehber kadar... Çünkü rehberlerin hepsinin de bildiğini zannetmiyorum.

ANATOLIA: *Geçen aylarda Kapadokya Turistik İşletmeciler Derneği bir basın bildirisi yayınladı. Bu bildiriye, Kapadokya'nın tarihsel ve doğal kalıt olduğu ve bizden sonraki kuşaklara bozulmadan bırakılması gerektiği vurgulanıyor. Bu bildiriden yola çıkarak Kapadokya'da faaliyet gösteren turizm işletmecilerinin bilinçlenmeye başladığını söyleyebilir miyiz?*

YATAĞAN: Hayır... Söyleyemeyiz, çünkü şu an servis yönünden hiçbir hizmet vermeyip, sadece fiyat yönünden para kazanmaya çalışan bir takım adamların yeri Kapadokya... Herhangi bir hizmette değişiklik yok, herhangi bir ilave yok; gerileme var, ama fiyatlarda, seyahat acentelerinin oyuncağı vaziyette. Belki siz de biliyorsunuz, şu an tam zamanı, biraz turist geliyor, acentelerin kazanma olayı, açıyor telefonu -hangi acente diye sormayın bana- olay olmuş, istersem ismini de veririm!.. Adam telefon ediyor, "gruplar başladı. ama, pazarlayamıyorum senin oteli bu fiyata" diyor. Çünkü, "senin çarşafklar eski" diyor. "Yahu çarşafkları geçen hafta aldım" diyorsun. "Ama ne yapalım?" diyor, aklına geliyor öyle bir şey... "Ne yapacağız?" diyorsun, "Bizim anlaştığımız fiyat var ya, hani 40.000 TL adam başına, onu sen 34.000 TL'ye in" diyor. "Bu gelenleri nerede

Kapadokya yöresine eskiden turist geliyordu, ve pek çok imkanlarla temas ettiğimizde bir daha geleceğini, hatta çok daha geleceğini, yöreyi çok sevdiğini, doyamadığını söylerlerdi. Şu an ise, gelen turistlerin gene aynı temaslarda verdiği cevapta, "bu kadarmuş bir daha belki geliriz" lafıydı. Bu, korkunç bir olay. Bu hakikaten üzücü bir olay.

yatıracağını?" diyorsun, yanda bir otel var abi, üstelik de otuza veriyor, üstelikte senden de iyi" diyor...

ANATOLIA: *Otel ile acenteler arasında yapılan anlaşmalar yasaların güvencesi altında değil mi?*

YATAĞAN: Hayır... Hiç bir yasal niteliği yok... Çünkü, bir sonraki sene yine o adamla karşılaşacaksın. İcraya verin, dava edin, bir sonraki sene hiç vermeyecektir size...

ANATOLIA: *Kapadokya'da acentalarca oynanan bir oyun var diyorsunuz...*

YATAĞAN: Kesinlikle!.. Bütün Türkiye'de, yalnız Kapadokya'da değil... Seyahat acentalarının tamamıyla kuklasısınız şu an...

ANATOLIA: *Türkiye'deki yatak artışı seyahat acentalarının işine yaradı...*

YATAĞAN: Tabi... Artış onların işine geldi. Fakat şu an onların işinde, bir müddet sonra olay değişecek. Nasıl değişecek onu da anlatayım: Biz, otellerin karşısına senelerdir yabancı sermaye çıkar değil mi? Sheraton var, Hilton var, Intercontinental var, Etap'lar var, şimdi Robinson var... Bir yığın yeni yatırımlar var; Alman, İngiliz... Bütün yatırımlar otellerin karşısında... Seyahat acentası çok rahattı, fakat ağır bir baskı ile seyahat acentaları, tur operatörleri şube açmaya başladı. Bir TUİ, bir Nehermann şubeler açıyor, ortaklıklar kuruyor, buradan işi organize etmeye başlıyor... Bu durumda ne olacak? Aradaki katalizör seyahat acentasına ihtiyaç kalmayacak. Diyelim ki TUİ gelecek otele, "ben senle bir anlaşma yapıyorum" diyecek, o anlaşmayı yapacak. Seyahat acentasını devreden çıkaracak. Sen onunla aracı komisyonu vermeden anlaşma yapıyorsun, bunun tehlikesi yok mu? Var... TUİ'de yarın öbür gün "özür dilerim, ben senden bıktım, bütün müşterimi Kabakubana'ya götüreceğim" diyecek. Gelmeyecek... Yani turizm olayında pazarlama devamlı bir risk, devamlı bir korku olayıdır rezervasyon; hiçbir zaman rezervasyonun garanti diyemezsin...

ANATOLIA: *Türkiye'de turizm işletmeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen yasalar var mı?*

YATAĞAN: Var... Turizm İlişkiler Kanunu var. İlişkiler Kanunu, Turizm Bakanlığı, TURSAB, Otelciler Birliği'ni organize eder. Nasıl rezervasyon yapılacağı, nelere sadık kalınacağı, nasıl ödemeler yapılacağı, ödemelere kaç gün vade konulacağı, bütün hepsi kanuna bağlanmıştır. Ama, daha bir tek maddesinin uygulandığını görmedim. Kesinlikle 'orman kanunu', ve seyahat acentasının dediği uygulanır. Hele ödemeler işler acısıdır Türkiye'de... Seyahat acentası ile çalışmak istemeyen yüzlerce otel vardır. "Boş kalayım ne olursun, ama şu acentalar ile çalışmayayım" diyecek yüz tane otel ismi sayabilirim size şu anda. Hele Kapadokya'da, şu an hepsini sayabilirim, belki Dedeman dışında hepsini sayabilirim... Ödemelerden boşulmuş, kasaba, bakkala, manava para ödeyebilmek için banka kredisi kullanan, fakat seyahat acentalarında banka kredilerinden elli misli alacağı olan...

ANATOLIA: *Elbette ki bu durum, işletmeciliği ve*

verilen servisin kalitesini düşürmektedir...

YATAĞAN: Inanmayacağın kadar!..

ANATOLIA: *Otelin yıldızının pek anlamı kalmıyor öyleyse...*

YATAĞAN: Turistten nefret ettiriyor insanı!..

ANATOLIA: *Bu olumsuz koşullar sonucu, bu alanda çalışmayı bırakan işletmeciler ve yatırımcılar oluyor mu?*

YATAĞAN: Karşınızda bir tane!..

ANATOLIA: *Sayın Yatağan, Kapadokya konusuna yeniden gelmek istiyorum. Anıtsal yapılar ve fresklerin ömrünü uzatmak için, daha önce verdiğiniz örnekler dışında neler yapılabilir?*

YATAĞAN: Bir tane daha kolay yol var, örneğinin yapılması dışında, o da tatbik edilebilir. Mesela, aşağı-yukarı sekiz senedir Karanlık Kilise kapalı. Kimse de Karanlık Kilise kapalı diye Kapadokya'dan mutsuz ayrılmıyor. Yani o bir sebep değil. "Belki halıdan dolandırıldım" diye mutsuz ayrılıyor da, "Karanlık Kilise'yi görmedim, niye görmedim" diyene hiç rastlamadım ben... Yani, Karanlık Kilise olsa da olur, olmasa da... Tokalı Kilise'yi çok kişi gezmiyor. Kimse de şikâyet etmiyor, olsa da olmasa da... İki-üç kilise gösterdiğinde demin de söyledim, kültür seviyeleri düşük yeterli oluyor. Biraz daha bu işi alalım, sıraya koyalım. On kilisenin her gün üçer tanesini gösterelim. Yani üç gün de bir yirmibin kişi girsin. Bir bu olabilir. Hepsini zaten çoğu görmek istemiyor sıcaktan. Bir de kalabalık, itiş-tıkış... Açalım, bütün gün saatlerine bölsün rehber arkadaşlar; halıcıları da organize etsinler. Hangi saatte halıcıya gideceğim, hangi saatte Göreme'ye gideceğim diye bir rezervasyon yapınlar. Herkes yerini zamanını ayırsın, halıcıda ayırtır gibi... Göreme kiliselerinde de ayırsın saatini. Olay böyle oynanıyor; ona dokuz kiliseni birden açmayayım, üç kiliseni açayım, onları gezsinler, gitsinler... Hiç olmazsa, üçte birine düşer ziyanım değil mi?.. Gayet lojik değil mi söyledim?..

ANATOLIA: *Haklısınız...*

YATAĞAN: Erozyonum üçte bire düşer...

ANATOLIA: *Sayın Yatağan, bir de Peri Bacaları'nın yıpranması, aşınması olayı var...*

YATAĞAN: Onları ayakta tutmak çok zor...

ANATOLIA: *Son zamanlarını mı yaşıyor Peri Bacaları?*

YATAĞAN: Hayır yerleri doğuyor.

ANATOLIA: *Ama yenilerin doğması çok uzun bir süreçte gerçekleşiyor...*

YATAĞAN: Tabi, çok uzun bir süreç, fakat o şapkarların da düşmesi oldukça uzun bir süreç. O kadar kötümser olmalıyım... Yani doğa kendi kendini ayarlıyor. Çünkü biliyorsunuz, Peri Bacaları çok enteresan yapımlardır. Diyelim ki bir satıh düşünelim, burası, füfo dediğimiz kalkerli yumuşak bir kum. Ama sertleşmiş, sıkışmış, yağmurlarla. Üstüne bozatlı sert bir taş düşüyor. Doğa atıyor, ben koymuyorum. Dikey yağmur erezyonu etrafından süzülerek taşın altındakileri alıyor götürüyor. Taş altındaki toprağı koruyor. Ve böyle tıraş ede ede

etrafını boşaltılıyor erezyon senelerce... Taş, yavaş yavaş böyle çıkıyor meydana. Bir gün gelecek bu taş düşecek, biraz evvel söylediğim gibi. Taş düşünce bu hemen ölecek değildir, belki blokun içinde bir kuvvetli taş daha var. Erezyon onu meydana çıkarıyor, işte iki-üç bin senede o şapka doğuyor. Ne tesadüf ki bloklarda sık sık sert taşa rastlanmakta. Bir de şu var: Kapadokya dünyada elli bin senedir var, Kapadokya Kapadokya olarak tanınalı ne kadar var? 30-35 sene, o kadar... Ondan evvel "aman Ürgüp'ün etrafında kayalar var, hep kara sabana takılır, adama rahat tarla sürdürmez, gece korkutur insanı, canavara benzer" diye bahsedilen bir taş parçası idi. Yani otuz senede moda oldu değil mi bu? Belki dünya öyle bir hale gelecek yarın, öbür gün yine onlar taş parçası olarak kabul edilecek. Onun için fazla telaşa düşmeyin.

ANATOLIA: *Sanırım Vatikan, Kiliselerin korunması için bir öneri ortaya attı.*

YATAĞAN: Hayır Vatikan'ın yok. UNESCO'nun var. Vatikan belki yardımcı olacaktır UNESCO kanalıyla.

ANATOLIA: *Yanılmıyorsa Vatikan, kiliselerin yeniden ibadete açılmasını istiyordu...*

YATAĞAN: Hayır... Kiliseleri ibadete açalım olmaz. Çünkü, kiliseler ibadete açılmaz. Kiliseler o kadar küçük ki, hele ordoks ayinleri gibi çok uzun süren dini törenler, bu küçük kiliselerde olmaz. Vatikan'ın böyle mantıksız bir girişimi destekleyeceğini zannetmiyorum. Ama büyük bir kilise yaptırmayı isteyebilirler. Mesela bir Zelve yazısına gelen Katolik ayini, bu rahani alan içinde bir kilise yaptırılabilir diyebilirler, ama mevcut kiliselerde ayin yaptırmaya niyetleneceklerini zannetmiyorum.

ANATOLIA: *Efendim, izin verirseniz yine özel sorulara dönmek istiyorum. Öğrendiğimize göre, işlerinizi tasfiye etmişsiniz. Bunun bir nedeni var mı? Varsa nedir?*

YATAĞAN: Var... Nedeni biraz önce söylediğim olay, ödemeler dengesinde çok zor durumlara düşürüldüm. İkincisi, biliyorsunuz benim bölgede arazim filan var, bayağı köklü bir işletmeciyim, çok geniş arazim var bölgede, turizm yatırımlarına birinci derecede müsait olan ve Turizm Bakanlığı tarafından turizm merkezi tayin edilmiş alanın içinde. Fakat senelerdir bu araziye yatırım yapamadım. Sebebi de, yatırım yapan bir otelin ilk senelerinin sırasında taksit borçlarını ödemek, bu otele büyük bir yıkıcı zorluk, yani turizmle turizm geliri ödenmez gibi bir inanç var benim içimde ki, bu da çıkıyor yavaş yavaş...

ANATOLIA: *Son zamanlarda ortaya çıkıyor...*

YATAĞAN: Son zamanlarda su üstüne çıkıyor.

Demek ki dediğim doğruymuş... Onun için hep kiralayarak işletmecilik yapmayı yeğ tuttum. Satın alarak, inşaa ederek değil. Şu an da ne kiracı, ne yatırımcı olarak Kapadokya'da yatırım yapmanın rantabl olduğuna inanmıyorum. Neden? Anlatayım: Biliyorsunuz bir zamanlar, 1974-1975 senesinde Kıbrıs Harbi'den sonra Petrol Krizi oldu. Bu devreye kadar etin kilosu 1971 senesinde sekiz liraydı. Sekiz liraya aldığımız dana etinden çıkarttığımız ikiyüz gramlık bir bifteği 20-22 liraya satıyorduk. Yani aşağı yukarı üç misline bir fiyata satıyorduk. Hesap meydanda. Şu an 20.000 liraya alıyoruz dana etinin kilosunu, yani 60.000 liraya satmamız lazım. Satabilir miyim?

ANATOLIA: *Çok zor...*

YATAĞAN: Çok zor değil, imkânsız... Gülerler adama yani. Çünkü alışgücü insanların çok azaldı.

ANATOLIA: *Yurt dışından gelenler de mi?*

YATAĞAN: Yurt dışından, yurt içinden gelenler, 60.000 liraya biftek yemez Türkiye'de ...

ANATOLIA: *Değişim turist profilini de etkiliyor...*

YATAĞAN: İmkânı yok, tamamıyla cep harçlığı düşmüş vaziyette profilin. Üstelik seyahat acentalarının fiyat baskısı devamlı... Demek ki şu an 1976 senesinde göre, 1990 senesinde büyük bir fiyat kaybım var yeme-içmede... Şu an Kapadokya'daki bütün otel idarecilerine sorun, "yeme-içmeden kuruş kazanmıyorum" der. Ne kalıyor geriye? Yatak kalıyor para kazanmanız için. Yatak da seyahat acentalarının hegemonyasında... Sene başında, "yatağım yüzbin lira" diyorsun yarım pansiyon olarak "Kaça veriyorsun?" diyor. Diyorum örneğin "gruplara 25.000 lira"? "Senin yemeğin 25.000 olmaz" diyor. "Yahu sinirlendirme sen nasıl karar verirsin 1 benim yemeğim 25.000 lira olmadığına? Sen mi alıyorsun domatesi, beyaz peyniri, ekmeği?.. "Acenta ben satamam" diyor. "Allah cezanı versin" diyorsun. Ne yapalım, ineceğiz. Kaça? 15.000 liraya. Yatak 75.000 TL. diyorsun kahvaltı ile birlikte. Acenta "satamam çok pahalı" diyor. Kısaca 55.000 liraya... Yani sizin akşama kadar bütün maliyet hesaplarını çıkarttığınız hesap, bir an da daha gencecik potansiyeli olan bir insanın, bir acentanın, bir tur operatörünün emriyle 50.000 liraya düşüyor. Ve ben iş imkânı göremiyorum. Eğer biraz daha ısrar etseydim, belki bu güne kadar kazandıklarımı kaybedecek duruma gelirdim. Şu an işlettiğim bir otelim var: Arkadaş otel. Ve Arkadaş otel, şu an mal sahibi tarafından işletiliyor, ben sadece danışmanlık ve yol gösteriyorum. Şu an kuruş kazandığını zannetmiyorum.

Ödemeler içler acısıdır Türkiye'de. Seyahat Acentesi ile çalışmak istemeyen yüzlerce otel vardır. 'Boş kalayım, ne olursun ama şu acenteler ile çalışmayayım' diyecek yüz tane otel sayabilirim. Hele Kapadokya'da, şu an hepsini sayabilirim, belki Dedeman dışında hepsini sayabilirim... Ödemelerden boğulmuş, kasaba, bakkala, manava para ödeyebilmek için banka kredisi kullanan, fakat seyahat acentalarında banka kredilerinden elli misli alacağı olan...

ANATOLIA: *Sizin isteksizliğinizin ardında yatan nedenlerden biri olarak Kapadokya'daki doğal, tarihi ve kültürel değer ve kalıtlarda oluşan bozulmayı da gösterebilir miyiz?*

YATAĞAN: Evet... Ben oraya yirmi senemi verdim. Ve Kapadokya'da şu an "ben sahibim" diye inanan bir insan olsun, hemen dönerim. Şu an sene başından beri sekiz kere gittim, diyelim ki üçer günden yaklaşık olarak 1990 senesinde üst üste sayarsak bir ay kaldım Kapadokya'da. Eskiden bir ay dışarda kalmazdım. Kapadokya şu an sahipsiz... Kendini bir şey zanneden ve herkesin herşeyi bildiği bir yer... Adam zabıta çavuşudur, bir müddet sonra turizmci. Adam şofördür, minibüs şofördür, bir bakmışsın karşınıza otel müdürü olarak çıkmıştır. bu kadar bir hercümerç olmaz. Kimin ne yaptığı, ne yapacağı belli olması lazım... Biraz durulsun ben otelcilik yaparım. O kadar yaşlı değilim, Yine de Kapadokya'ya dönerim yani... Zaten çıkmış değilim, orada Ticaret Odasına kaydım var, Arkadaş Otelini işletiyorum, bir de Armağan discomuz var, onu da işletiyorum. Oradan kopmuş değilim. Orada evim, arazim, dükkânım var...

ANATOLIA: *Böylesine sevdiğiniz bir yöreden kopabileceğinizi sanmıyorum...*

YATAĞAN: Kopmaya da niyetim yok. Kopacağımı bekleyenler de hata ederler!..

ANATOLIA: *Sayın Yatağan, sizin otelciliğe başladığınız yıllardaki işletmecilik anlayışı ile günümüzdeki otel işletmeciliği anlayışı arasında fark var mı? Var ise, bu değişim ne yönde?*

YATAĞAN: Çok şey değişti tabi... Bilgisayar olayı, korkunç bir olay, işletmeciye yardımcı... İşletmecilik iş yönünden kolaylaştı. Diğer yönden ise personel idaresi çok zorlaştı. Neden? Eskiden Kapadokya'daki personelin %90'ı yöresel kişilerdi. Çünkü yöresel kişiler hakikaten turizme yatkın ve yetiştirilebilecek kişilerdi. Fakat şu an yatak sayısı yükselince, bir an da her taraftan personel geldi. Ve her taraftan gelen personel, ilk baştan pek iyileri gelmediğinden, hepsinin dört dörtlük standardı olmadığından sorunlar yarattı. Sarkıntılıklar, hırsızlıklar... Çünkü bölgenin çocuğunun hırsızlık yapması çok zor, sülâlesi lekelenir çünkü bir hırsızlıktan... Bir yabancıya başka yerde bir hırsızlık yapması daha kolaydır, unutulur geçer gider. Türlü işletme zorlukları oldu. İkincisi, eskiden, mesela kasaba telefon edersiniz, "bana şu kadar et getir" dersiniz, kasap da "peki abi" derdi. Şimdi, beş gün evvelden söylemezseniz, o eti bulamazsınız bölgede. Konya'dan getirirseniz lâzım, ya da Ankara'dan, İstanbul'dan getirmeniz lâzım...

ANATOLIA: *Yani bir anlamda rezervasyon yaptırmanız lâzım...*

YATAĞAN: Aynen!.. Süte de... Tavuğa da... İnanmayacağınız kadar... Çünkü yatakla beraber, yan üniteler genişlemedi ki... Aynı tavuk, aynı yumurta, aynı et... Bugün Ürgüp'teki otel sayısına göre, kasap sayısı belki iki tane artmıştır. Sonra eskiden kasaba üç aylık senet verirdiniz, "alacağım var, alacağımı görüyorsun, oyunun içindesin, biliyorsun... Sen de bilmem ne

acentasını tanırsın. Sana ben senet vereyim, sonra onun parası geldiğinde etin parasını öderim" derdiniz. Ama şimdi imkânı yok, şu an peşin para ile et, süt, kola, bira, ancak bir haftalık çekle alabilirsiniz. Üçüncüsü, eskiden otel işletmesi sayısı az olduğundan, sıkışık olduğun zaman, sen başka bir otelin müdürü ya da sahibiydin, benim senedim var ödenecek, diyelim ki bir-iki milyon lira eksik var. Açar sana telefonu, iki milyon borç alırdı. Ben sana borç verirdim. Şimdi o kadar banka girdi ki araya, hepsi "niye gidiyorsun ona, gel benden al" diyorlar. Yani olayı birbirimizden ayırdı. Herkes bireyci yaşamaya başladı. Tekel yaşaması tek yaşama oldu.

ANATOLIA: *Kapadokya'da yatırım yapan turizm yatırımcısı profiline gelmek istiyorum. Sizin turizme başladığınız yıllarda turizmde yatırımcı profili ile günümüzdeki yatırımcı arasında fark var mıdır? Örneğin bu iki dönemde yatırımcıların doğayı ve tarihi alanları koruma, sermaye genişliği ya da darlığı gibi konularda farklılık var mı? Var ise neler?*

YATAĞAN: Doğayı koruyuculuğun olmaması senelerden beri var. Eskisi de yenisi de aynı... Çünkü Türkiye'de ve dünya da, Türkiye diye suçlamayalım, parası olan adamın ilk düşündüğü şey, en güzel şeyin ortasına yapmak... Yani, bugün senin de yatıracak bir 20-30 milyar paran olsa, hiçbir zaman "ben Göreme'den 30 km uzakta olayım, turistleri oraya sevk ederim" diye düşünmezsin. Onun yerine, Göreme yolu üzerinde, yamaçta bir otel kurayım da turistlerim balkondan Göreme'yi seyretsinler, herkes de "rahat görüyorum Göreme'yi oturduğum yerden" diye benim otele gelirler diye düşünürsün. Bu lojik değildir, hatalı düşüncedir ama, parası olan adam böyle düşünür. O artık onun 'prototip' düşüncesidir. Değiştiremezsin... Eskiden de yeneden de hep böyleydi... Ama şu an değişti Kapadokya artık. Kapadokya'daki küçük sermaye kayboluyor.

ANATOLIA: *Kapadokya'ya gelen büyük sermayenin, Kapadokya turizmine etkisi olumlu mu ya da olumsuz mu olur?*

YATAĞAN: Bir müddet sonra olumlu olacak. Onlarda birbirini yemeye başlayacak. Şimdi hep beraber yerleşme halindedir. Aralarında bir 'Centelmen Argement' var... Ama bir müddet sonra, menfaat çatışması başlayacak aralarında. Bu menfaat çatışmaları başlayınca faydalı olacaklar. "Bak senin tesisin doğayı bozuyor, onun yüzünden ben aç kalıyorum" diye birbirlerine karışacaklar, sürtüşme başlayacak. Ve onlar aralarında anlaşarak "kuvvetli beraberlik" kuracaklar. Bu kuvvetli beraberlik, benzetmek gibi olmasın, türlü beraberliklere benzeyebilir. Ve onlar diycekler ki, "sen bizim aramıza otel yapabilmek için, doğayı bozmayacaksın, ayrıca da şu kadar para yatıracaksın ve şu kadar sağlam olacak" diye bazı nitelikler arayacaklar.

ANATOLIA: *Bu da Kapadokya turizmi için olumlu olacak...*

YATAĞAN: Evet... Olumlu olacak çünkü mecbur kalacaklar. Milyarları yatıracaklar, sırf ellerindeki dört tane peri bacası için...

ANATOLIA: Çok haklısınız. Sayın Yatağan, izninizle Türkiye'deki mesleki turizm eğitimi konusuna gelmek istiyorum. Siz uzun yıllar turizm sektörünün içindesiniz. Sizce, bu alanda verilecek mesleki eğitim nasıl yapılmalıdır.

YATAĞAN: Turizm o kadar açık bir konu ki, ben turizmi güzel sanatlara sokacak kadar bağnazıyım turizmin... Evet turizm güzel sanatlardır. Turizm tahsili insana turizmcilik vermez. Bir mühendis olmaya kalktığınızda diyelim ki inşaat mühendisi, o da pek tahsil olarak vermez size inşaat mühendisliği ama, diplomanız var. Oturup hesap, kitap yapar, binanın statliğini yaparsın. Ama elinizdeki diploma ile turizm yapamazsınız. Turizm, içinizden gelmesi gereken bir olaydır. Bir kere doğa vergisidir. Tahsil şart tabi. Hiç olmaz ise lisan... Yani iyi bir lisana vasıf olmayan bir adam "ben turizm yapıyorum" diye karşıma çıkmasın. Bırakın diğer kültürü, umumi kültürü, mektep kültürünü, ama hiç olmazsa bir lisani, ana lisanına yakın bir şekilde konuşmadan karşıma gelmesin. Bu lisan da Fransızca, İngilizce, Almanca, hatta Almanca değil, yalnızca İngilizce ve Fransızca. Almancayı sokmam, çünkü Almanların çoğu İngilizceyi konuşur... Çok iyi bir İngilizce, çok iyi bir Fransızca, bu iki lisandan birini, ikisini bilmeden "ben turizm yapıyorum" diyen adam boşuna yapıyor bu işi, satıhta yapıyor, gitsin kambiyo servisinde çalışsın çok daha faydalı olur Türkiye'ye...

ANATOLIA: Efendim günümüzde Türkiye'de turizm eğitimi oldukça geniş bir yelpaze içinde yapılıyor. Üniversite öncesi kurslar, eğitim programları, meslek liseleri, üniversitelere bağlı önlisans, lisans, yüksek lisans ve hatta doktora düzeylerinde turizm eğitimi yapılıyor. Yalnız üniversitelere bağlı olarak 36 turizm programı var. Sanki bir turizm eğitimi kaosu yaşanıyor. Söyley misiniz, nedir bu durum? Nasıl çözüme çözüme ulaştırılabilir? Bunların çoğunun verdiği eğitimin turizmle pek ilgisi yok gibi görünüyor...

YATAĞAN: İşin kötü tarafı da ne biliyor musunuz? Yerden göğe kadar haklısın. Yeni yatırımcı tipi diye sordun ya bana. Kapadokya değil, Kapadokya'da az şu an da. Bilhassa tatil yerlerinde, adam zamanında bilmem ne işi yapıyormuş, sonradan otel yapmış. Soruyorsunuz; "kim işletecek bu oteli? Yüz oda yapıyorsun, canavar gibi odalar... "İki türlü cevap alıyorsun bunlardan: Birisi diyor ki, "aman Saffet Bey üzülmediğin şeye bak, müdüre benzer bir şey buluruz..." Bu bir cevap şekli. İkincisi, "bizim oğlan işletme fakültesine gidiyor, işletmecisi oluyor..." diyor. "Kaç yaşında?"

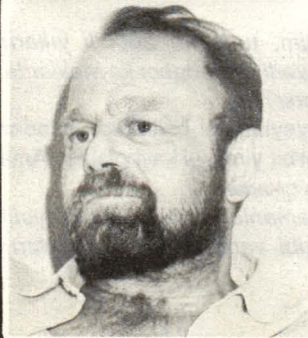
diyorsun. 23 yaşında... 23 yaşında ve o çocuğun başına turizm personelini veriyorsun. En efendi otelde bile korsan tayfası gibidir hepsi!.. Canavar gibi çocuklar, jilet gibi herifler, her an gözünün önünden sürmeyi çekecek kabiliyette adamların idaresini 23 yaşında bir çocuğa veriyorsun. Yazık o çocuğa...

ANATOLIA: Öyleyse bu okullar nasıl bir eğitim yapmalı ki, verimli olabilsinler?..

YATAĞAN: Bu eğitim defterde gayet düzgün. Yazları staj yapıyor. Her işte olduğu gibi, defterde düzgün... Turizm tahsilinin programını yapan, "üç staj yapılmalıdır" demiş. Üç aylık staj, çamaşırhaneden başla şuraya kadar git demiş, mezun olduktan sonra genel müdür ol dememiş ki sana... Git bir front ofiste çalış demiş. Ondan sonra front ofis müdürü ol demiş. Sonra terfi et, otuzuna geldiğin zaman alım, satım müdürü ol, 35-40'ında müdür yardımcısı ol, 45'inde de otel müdürü ol demiş, seni mezun olduktan sonra otel müdürü yaparım dememiş ki... Orta halli bir ailenin çocuğusunuz. Makina mühendisisiniz, hemen kendinize imalathane mi kurdunuz? Yahutta herhangi bir makinayı üreten bir yerde fabrikanın müdürü mü olursunuz?

ANATOLIA: Elbette hayır...

YATAĞAN: Evet. Ama turizm, halâ ve halâ yatırım olarak yeni bir meslek olduğundan, oğlu müdür oluyor. Niçin makina yatırımı yapan bir yatırımcı, fabrika kuran bir makinacı oğlunu makina mühendisi olsa bile, 23 yaşında neden onu genel müdür yapmıyor? Çünkü işi biliyor. Bir oğlunun onu yapamayacağını zannediyor. Bir de başka türlü vardır: Adam bir bakarsın dışçidir, senelerdir dışçilik yapmıştır. Bir gün gelir "ben bilmem nerede otel yapıyorum Saffet Bey" der. "Hayırlısı olsun, kim işletecek?" Kaç oda? Elli oda . "Nereden biliyorsun bu işi?.." "Saffet Bey, şu....." der. "Peki neden beyin cerrahı filan yapmayı düşünmüyorsun?" "Ben ne anlarım ondan" "Bundan ne anlarsın!.." Ha bir dışçinin beyin cerrahlığı yapması, ha bir otelcilik yapması arasında fark yoktur. Ama bugün kanun buna müsait değildir. Herkes kendini otel müdürü ilan eder. Otel müdürü olmak için hiçbir kanun hiçbir terfi, hiçbir tahsil yoktur. Oradaki şu an ki en büyük boşluk, 1973 senesinde teklif edilmiştir meclise ve bakanlığa Turizmde Otelciler Kanunu Otelciler Birliği Kanunu... acertaların iyi, kötü bir kanunları vardır. Kimdir acenta, kimdir acenta müdürü, kimdir enformasyon memuru, ne iş yapar, ne alır, ne satar bu bir kanuna bağlanmıştır. Otelcilikte böyle şey yok. İstersen yarın ben genel müdür, sen genel müdür yardımcı ilan edelim

Adam bir bakarsın dışçidir, senelerdir dışçilik yapmıştır. Bir gün gelir "ben bilmem nerede otel yapıyorum Saffet Bey" der. "Hayırlısı olsun, kim işletecek?" Kaç oda? Elli oda . "Nereden biliyorsun bu işi?.." "Saffet Bey, şu....." der. "Peki neden beyin cerrahı filan yapmayı düşünmüyorsun?" "Ben ne anlarım ondan" "buradan ne anlarsın!.." Ha bir dışçinin beyin cerrahlığı yapması, ha bir otelcilik yapması arasında fark yoktur.

kendimizi...

ANATOLIA: Kimse birşey sormaz...

YATAĞAN: Hayır... Kimsin? Nesin? Yapabilir misin, yapamaz mısın? İrlı mısın, hırsız mısın? Soranyok...

ANATOLIA: Turizm Bakanlığı'nın böyle bir çalışması var: Otelcilik alanında çalışan personele standardizasyon getirme çalışması...

YATAĞAN: Benim bildiğim kadarı ile 1973 senesinden beri var.

ANATOLIA: İLO ile işbirliği içinde yürütülüyor bu çalışma. Otelcilik alanında çalışan personele standardizasyon getirecek bir çalışma bu...

YATAĞAN: Yapamazlar ki, nasıl yapacaklar? Kanun olmadan nasıl yaparlar? Kanun çıkacak önce, seyahat acentaları kanunu gibi. Ondan sonra, yönetmelikler ile standardize edilecek. Diyecek ki, otel müdürü on sene bilfiil mesaili olacak, bir lisans bakanlıktan imtihanla bildiğini ispatlayacak, yüz kızartıcı bir suçlu olmayacak, yani bir takım şeyler isteyecek...

ANATOLIA: Önce kanun diyorsunuz...

YATAĞAN: Önce kanun... Otel nedir önce... Seyahat acentasının bir tanımı vardır. Otel nedir? Tanımı yoktur ki...

ANATOLIA: Anladığım kadarı ile konuşmanızın bir bölümünde, turizm merkezlerindeki otellerde çalışacak personelin, elden geldiğince yöresel olması taraftarısınız. Bundan amaç nedir?

YATAĞAN : Elden geldiğince tabii... Şu an Kuşadası'nda yöresel personel bulmak imkânsızdır. Kapadokya'da da öyle... Şu an Kapadokya'da yöresel personel bulma zorunlu hale gelmiştir.

ANATOLIA: Bildiğim kadarı ile özellikle tatil yörelerinde çalışan personelin çalışma ve barınma koşulları oldukça olumsuz durumdadır. Yöresel personel kullanımı yaygınlaşırsa bu durum büyük oranda ortadan kalkar kanısındayım.

YATAĞAN: Tabii... Ama insanın gırtlığına basıp, turizmde çalışacaksın diyemezsin ki... Şu an turizm yapan ve bırakan pek çok adam tanıyorum, kamyon şoförlüğü yapan, postane memuru olarak çalışan... En iyi personellerim ya Ziraat Bankası'na kapıcı oldu ya mekteplere hademe oldu devlet işi diye... Yani Anadolu'da turizm pek öyle itimat edilmez. Çocuklar da haklıdır, işimi kötülemiyorum, ne başka birini ama, pek hayat garantisi yoktur turizmde... Her an çıkarılma korkusu yaşayan bir yığın adam var.

ANATOLIA: O zaman işten çıkarılma korkusunu ortadan kaldırmak gerekiyor mu?

YATAĞAN: Nasıl kaldıracaksın 'sezonluk olayda?.. Eliniz mahkum. Diyelim çekirdek kadroyu tutup, gerisini çıkaracaksın. Ben yapmadım bunu, 21 senedir yapmadım. Askere gidenler filan boşalttılar kadroyu. Pek çok dostum bunu yapıyorlar, ama kınamıyorum. Çünkü Kasım'dan itibaren perde kapanır bir Nisan, onbaş Nisan'a kadar... Yedi ay, altı ay korkunç bir olaydır bu. Şu benim işlettiğim otel de kışın personelini çıkarıyor.

ANATOLIA: Doğrusunu yapıyorlar diyorsunuz...

YATAĞAN: Tabii... Yani elindeki iyi personel ileride başka bir yerde çekirdek kadrolu olma imkânı bulduğu an da oraya gidiyor.

ANATOLIA: Sayın Yatağan, Türkiye turizminin günümüzdeki en büyük sorunu sizce nedir?

YATAĞAN: Halı!..

ANATOLIA: Halı... Doğa ve tarihsel alanların tahribatı değil...

YATAĞAN: Grup turizmi...

ANATOLIA: Grup turizmi...

YATAĞAN: Halı... Nefret ediyorlar...

ANATOLIA: Yabancılar nefret ediyorlar...

YATAĞAN: Evet, zorlanıyorlar. İnanır mısınız? Yedi günlük bir turda imkân olduğu an da altı sefer halı dükkânına sokuyorlar turistleri.

ANATOLIA: Acentaların halı satışından gelirleri varmı?

YATAĞAN: Olmaz olur mu?..

ANATOLIA: Başlıca gelir kaynağı "halı" mı?

YATAĞAN: Yok, türlü kârları var, senin bilmediğin. Bilet satar kazanır, adam gezdirir kazanır... Pek birşey yok gibi gözüküyor ama, gelirinin hepsi "halı'dan" diye suçlamayalım. Bugün doğru dürüst kazanan bu işi yapan vardır. Fakat "halı" gün ve gün gaye oldu. Yani halı , kilim, deri gibi olaylar gaye oldu. Ve bu gaye maalesef tur operatörlerine de sıçratıldı. Tur organizatörü de bu yola kaydı. Herkesi sardı, bir hastalık gibi... Mesela eskiden bir seyahat acentası rehberle anlaşma yaparken, "evladım şu Kapadokya'yı bana anlativer" derlerdi. "Şu vadiyi biliyor musun" diye soruları içeren imtihan geçirirdi. Şimdiki rehber ise referanslar getiriyor;" geçen sene bilmem kaç milyon liralık halı sattırdım, evvelki sene bilmem kaç milyonluk halı sattırdım" diyerek, yoksa Kapadokya'yı bilmesi, Efes'i bilmesi önemli değil...

ANATOLIA: Bir de...

YATAĞAN: Belki birisi cevap yazarken, "Saffet Yatağan da halı satardı!" diyecek...

ANATOLIA: Sattınız mı halı siz de?

YATAĞAN: Tabii... Otelimde kendime ait halıları satardım. Dükkânda da sattım. Bu potansiyeli başkasına verdim. Neden verdim? Artık halı satmak bana şeref kazandırmıyordu, sadece para kazandırmaya başlamıştı. Bir zamanlar, "halıyı aldım, çok teşekkür ederim, dostlarım da çok sevdiler halıyı" diye mektuplar alırken, fiyatlar yükseldikçe, komisyonlar arttıkça, "hırsızlıktan utanmıyor musunuz? Diye mektuplar almaya başladığımdan dolayı, halıcılığı bıraktım. Bugün pek çok halıcıdan fazla halı bilgim vardır.

ANATOLIA: Efendim, turizmin 2000'li yılların sektörü olacağı söyleniyor, yerli ve yabancı kaynaklarda. Bunun olabilirlik derecesi nedir?

YATAĞAN: Şöyle diyeyim; her halükârda ortadan kalkmayacak sektördür. Yani bir yirmi yıl kaybolabilir. Ama yirmi yıl sonra, yine meydana çıkacaktır.

ANATOLIA: Boş zamanların ve gelir düzeyinin 2000'li yıllarda artacağı gibi varsayımlar bu savların

dayanak noktası... Bunlar sonucu daha çok insan turizme çıkacak gelecek yıllarda...

YATAĞAN: Acaba?.. Her zaman turizmde bir "acaba" vardır. Şu an petrol musluğunu kapattık, Irak'a karşı ambargo uyguluyoruz. Yarın öbür gün iki silah patlasa, sınırlar kapansa ne olur? Türkiye savaşa girdi... Gene ekmek satılacak, gene elbise satılacak ama turizm biraz zor olacak. Ama diyelim ki on sene sonra turizm yine ortaya çıkacak. Yani tamamen yok olmayacak. 2000'li yılları bir yana, bir saat sonrasını garanti edemem, televizyona bakayım ondan sonra...

ANATOLIA: Konjonktüre bağlı...

YATAĞAN: Korkunç!.. Herşeyden nem alan bir olay. Sokakta adam öldürülür, elbise satılır, turizmde sekte vurur ama... Bir turiste sarkıntılık yapılır, iki tane gazete yazar, turizmde sekte vurur. Benzinin kalmaz Türkiye'de, gene turizm baltalanır. Havayolları greve girer, gene turizm baltalanır.

ANATOLIA: Son duruma gelmek istiyorum: Ülkemizde yerli turizmin canlandırılması için sizce neler yapılmalıdır?

YATAĞAN: Artık Türkiye'de yerli turizm olmaz...

Niye? Söyleyeyim, şu an Türkiye'de dört milyon ikinci konut var mıydı?

ANATOLIA: Var...

YATAĞAN: Dört milyon ikinci konut, dört yatakla çarparsak...

ANATOLIA: Onaltı milyon...

YATAĞAN: On altı milyon yatak var. Bu yatakların en azından %25'i, yani dört milyonu iç turizmde dönüktür. Yani, diyelim ki Kuşadası Davutlar Köyü'ndeki sitede 24 no'lu ev onbeş günlüğüne bir milyon liraya kiraya veriliyor. İstersen dört kişi kal, istersen sekiz kişi kal... Bu fiyatlarla bir otel yatak veremez. Zaten oraya giden kimseler de yatak fiyatını ödeyemez. Yani otelden uzaklaştırdı.

ANATOLIA: Bundan sonra yerli turizm olmaz diyorsunuz...

YATAĞAN: Mevcut otelleri doyurmaz. Yani şu an dört yıldızlı bir oteli iç turizmle yaşatabileceğinize inanıyorsanız, o müşteri Türkiye'de yok...

ANATOLIA: Sayın Yatağan, zamanınızın bir bölümünü bu söyleşiye ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

YATAĞAN: Ben teşekkür ederim...

